

РЭЛІГІЙНЫ ДЫСКУРС У МЕДЫЯПРАСТОРАХ СУЧАСНЫХ ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫХ ВЫДААННЯЎ

А.С. Дзядова

Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

У сучасным інфармацыйным грамадстве СМІ адыгрываюць важную ролю ў фарміраванні грамадскай думкі і распаўсюджванні нацыянальна-культурнай інфармацыі. Лексічныя адзінкі, якія выкарыстоўваюцца ў мове масмедыя, могуць змяшчаць у сваім значэнні звесткі пра этнічныя асаблівасці таго ці іншага народа, яго нацыянальную гісторыю, традыцыі і звычаі, а таксама рэпрэзентаваць у сабе факты з сацыяльнага, палітычнага і рэлігійнага жыцця людзей.

Рэлігія – гэта з’ява культуры, якая фарміруецца ў выніку розных сацыяльных узаемадзеянняў. Тэндэнцыя да пашырэння межаў публіцыстычнага стылю аказвае сёння значны ўплыў на рэлігійны медыядыскурс. Распаўсюджванне рэлігійнага кантэнту праз розныя медыяплатформы дазваляе сёння рэлігійным арганізацыям і іх лідарам, а таксама шараговым журналістам даносіць інфармацыю, звязаную з канфесійнай сферай жыцця, да шырокай аўдыторыі, а чытачам (найперш вернікам) атрымліваць доступ да рэлігійнага кантэнту.

Даследаванне сучаснай медыяпрасторы дазваляе сёння па-іншаму асэнсавать спецыфіку сродкаў масавай інфармацыі і іх ролю ў прэзентацыі этнакультурных каштоўнасцей народа, у тым ліку яго мовы і рэлігійнага светапогляду, з мэтай фарміравання патрыятызму і нацыянальнай свядомасці. Больш за тое, у сучасным свеце павялічваецца ўплыў СМІ на змены ўсіх структурных узроўняў мовы. Гэтымі акалічнасцямі якраз і абумоўлена актуальнасць і перспектывнасць вывучэння медыйнай рэпрэзентацыі рэлігійнага дыскурсу ў сучасных публіцыстычных выданнях.

Наша даследаванне выканана ў рэчышчы навуковай тэмы кафедры беларускай і рускай філалогіі ВДУ імя П.М. Машэрава “Функцыянаванне сучаснай беларускай мовы ў вуснай камунікацыі і пісьмовым тэксе: сацыяльна-дзяржаўны, нацыянальна-культурны і краязнаўча-рэгіянальны параметры” на 2021–2025 гады (№ дзяржрэгістрацыі 20210458 ад 31.03.2021).

Мэта навуковага артыкула – выявіць і раскрыць лінгвакультурную спецыфіку моўных сродкаў з рэлігійнай семантыкай, якія ўжываюцца ў сучасным беларускамоўным медыядыскурсе.

Матэрыял і метады. Крыніцамі даследавання паслужылі асобныя нумары перыядычных выданняў: “Літаратура і Мастацтва” за 2021–2024 гады; электронныя матэрыялы газеты “Звязда” і інфармацыйнага агенцтва “БелТА”. Агульная колькасць выяўленага і прааналізаванага матэрыялу склала каля 40 моўных фактаў. Асноўнымі метадамі выступаюць метады назірання, абагульнення і комплекснага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Рэлігія як факт духоўнай культуры людзей у кожным грамадстве па-свойму ўнікальная. Яна вызначае духоўныя каштоўнасці, памкненні і прыярытэты ў грамадстве, стэрэатыпы і нормы паводзін чалавека ў соцыуме. Дзякуючы рэлігіі захоўваецца і перадаецца з пакалення ў пакаленне культурны вопыт людзей. Апрача таго, яна служыць для грамадства сродкам асэнсавання і тлумачэння свету, фарміруе каштоўнасці і ідэалы, з’яўляецца сродкам выхавання і адукацыі.

Фарміраванне рэлігійнага светапогляду нашых продкаў адбывалася ў значнай ступені пад уплывам сацыяльных фактараў і культурных традыцый. На сённяшні дзень як хрысціянскія, так і язычніцкія рэлігійныя плыні характэрны для большасці традыцыйных абрадаў беларусаў. У мове даследаванага сучаснага медыядыскурсу

сустракаюцца шматлікія назвы рэлігійных свят і прысвяткаў: *Каляды, Вялікдзень, Радаўніца, Купалле, Ілля і інш.*

З прыняццем хрысціянства і развіццём культуры развівалася скульптура і *ікананіс* ‘від рэлігійнага жывапісу – напісанне ікон’, пра што сведчыць наступны прыклад: *У аснове выстаўкі – узоры ікананісу і скульптуры, створаныя ў XVII–XIX стст. на тэрыторыі Беларусі* (Звязда, 02.04.2024).

Рэлігійная культура кожнага этнасу мае шэраг сваіх асаблівасцей і адрознівальных прыкмет. Безумоўна, для кожнага верніка-беларуса Бог як вярхоўная ўсемагутная істота, заступнік чалавечага роду і збавіцель ад няшчасцяў і зла на Зямлі з’яўляецца, відаць, першай асацыяцыяй з хрысціянскай верай. Менавіта таму для нашага народа “адным з базавых культурных канцэптаў, на аснове якога фарміравалася ментальна-псіхічная і каштоўная арыентацыя беларускага народа, з’яўляецца канцэпт *Бог*” [1; с. 96]. *Ісус Хрыстос* – цэнтральная постаць хрысціянства, заступнік людзей, што нёс ім праўду. Для хрысціян Ісус выступае як збавіцельная ахвяра за людскія грахі. Само канфесійнае імя *Ісус* утрымлівае ў сабе шматлікую колькасць дадатковых паняццяў і асацыяцый, актуалізуючы ў свядомасці чалавека асацыятыўныя фонавыя веды: *Біблія*, збавіцель, хрысціянства, пісанне, сын Божы, уваскрасэнне, распяцце, рэлігія, ісціна, вера і інш. Імя *Ісус* адносіцца да ўніверсальна-прэцэдэнтных імёнаў са сферы хрысціянскай рэлігіі, пацвярджаючы чаму знаходзім у наступным ілюстрацыйным матэрыяле: *Гэтай выстаўкай мы імкнуліся паказаць не столькі зямны шлях Ісуса Хрыста, колькі важныя вобразныя, праграмныя і маштабныя ідэі і думкі, якія ўвасобіліся ў яго постаці, у тых старонках, што ляглі ў аснову Бібліі* (Звязда, 02.04.2024).

Сярод даследаванага моўнага матэрыялу з рэлігійнай семантыкай, які функцыянуе ў медыяпрасторы сучасных перыядычных выданняў, найбольш пашыранымі лексічнымі адзінкамі, што рэпрэзентуюць прыналежнасць беларусаў да хрысціянскай канфесіі, з’яўляюцца назвы друкаваных пісьмова-літаратурных помнікаў і крыніц. Напрыклад, *Біблія* (гл. папярэдні прыклад); *Тураўскае Евангелле: Дарэчы, таксама пры раскопках знайшлі часткова ацалелае Тураўскае Евангелле XI ст., напісанае кірыліцай* (Звязда, 01.08.2022), дзе, заўважым, Тураўскае евангелле – гэта адзін з найбольш ранніх кірылічных помнікаў XI ст.; *Ніканаўскі летапіс: Яе старэйшы сын Ізяслаў, наводле Ніканаўскага летапісу, адрозніваўся асаблівай набожнасцю* (Звязда, 01.08.2022), дзе, зазначым, Ніканаўскі летапіс – гэта старажытны помнік XIV ст., які атрымаў сваю назву паводле аднаго са спісаў, які належаў маскоўскаму патрыярху Нікану.

Шматлікія назвы праваслаўных і каталіцкіх архітэктурных збудаванняў, што ў розныя часы гісторыі краіны ўзніклі на нашых землях, рэпрэзентуюць матэрыяльную і культурную спадчыну беларусаў. Напрыклад, *Спаса-Праабражэнская царква: Унікальныя графіці знайшлі ў Спаса-Праабражэнскай царкве ў Полацку* (БелТА, 22.04.2024); *Касцёл Дзевы Марыі Разарыі, Царква Святой Параскевы Пятніцы, Царква Нараджэння Багародзіцы: Сярод іх – фрагмент абпаленай драўлянай скульптуры “Галава Хрыста”, якая знаходзілася ў Касцёле Дзевы Марыі Разарыі ў вёсцы Сігневічы Бярозаўскага раёна, наклонны крыж XVIII ст., знойдзены ў Царкве Святой Параскевы Пятніцы (в. Мясяцічы, Пінскі раён), палатно “Пакладанне ў труну” 1794 года з Царквы Нараджэння Багародзіцы (аграгарадок Парахонск, Пінскі раён)* (Звязда, 02.04.2024); *Мінскі Свята-Духаў кафедральны сабор: Але і сёння праваслаўныя вернікі ідуць у Мінскі Свята-Духаў кафедральны сабор, дзе яе нятленныя мошчы, каб памаліцца і папрасіць заступніцтва, атрымаць дапамогу ў сваіх справах і клопатах, напоўніцца верай і надзеяй* (Звязда, 30.03.2023); *Свята-Траецкі Слуцкі манастыр: Святая княгіня Сафія памерла 1 красавіка 1612 года пры нараджэнні дзіцяці і была пахавана на тэрыторыі Свята-Траецкага Слуцкага манастыра* (Звязда, 30.03.2023).

Багатым і цікавым лінгвакультуралагічным патэнцыялам валодае зафіксаваная на стронках адразу некалькіх масмедыя назва **Каложжа** (*Каложская царква*): *Для таго каб Каложжа адпавядала ўсім канонам храма, тут плануюць устанавіць званы* (Звязда, 02.02.2024). Заўважым, што Гродзенская Свята-Барысаглебская царква – праваслаўная святыня XII ст., адзін з самых старажытных храмаў у Беларусі, які, як мяркуюць, пабудавалі прыкладна ў 1180 годзе па ініцыятыве ўдзельных гарадзенскіх князёў Барыса і Глеба. Каложская царква – гэта ўнікальны ўзор старажытнага каменнага дойлідства.

На старонках названых вышэй перыядычных выданняў сустракаюцца таксама апелятыўныя назоўнікі – назвы асобных элементаў культавых пабудов, якія выкарыстоўваліся для рэлігійных патрэб. Напрыклад, назоўнік **званы** ‘ударныя сігнальны падвясныя інструменты з медзі ў форме пустога ўсечанага конуса з падвешаным усярэдзіне ударнікам (языком)’: *Для таго, каб Каложжа адпавядала ўсім канонам храма, тут плануюць устанавіць званы* (Звязда, 02.02.2024); **званіца** ‘вежа са званамі пры царкве’: *Званіца выконваецца з драўляных канструкцый, работы па распілоўцы дуба пачаліся* (Звязда, 02.02.2024); **алтар** ‘усходняя, узвышаная частка хрысціянскага храма’: *Двух’ярусная званіца квадратнай формы была ўстаноўлена збоку ад алтара* (Звязда, 02.02.2024) і інш.

Найменні асоб паводле прыналежнасці да пэўнай плыні хрысціянства з’яўляюцца паказчыкам разнастайнасці поглядаў і свабоды выбару веравызнання ў межах краіны як у мінулыя часы, так і сёння. Напрыклад, **праваслаўны** ‘які прытрымліваецца праваслаўя як аднаго з напрамкаў хрысціянства’: *Але і сёння праваслаўныя вернікі ідуць у Мінскі Свята-Духаў кафедральны сабор...* (Звязда, 30.03.2023); **католік** ‘той, хто прыняў каталіцтва і прытрымліваецца каталіцкай веры’: *На Гродзеншчыне ў католікаў распаўсюдзілася традыцыя аздабляць выцінанкай хатнія алтарыкі* (Звязда, 06.09.2023) і інш.

Ключавымі рэпрэзэнтантамі духоўнай культуры ў публіцыстычным дыскурсе з’яўляюцца моўныя адзінкі, праз якія апісваецца рэлігійнае светабачанне беларусаў. Дастаткова частотныя паводле свайго ўжывання назоўнікі рэлігійнай семантыкі ў поўнай ступені адлюстроўваюць сакральны характар прааналізаваных публіцыстычных тэкстаў. У даследаваным моўным матэрыяле шырока прадстаўлены абстрактныя паняцці канфесійнай семантыкі. Напрыклад, **святасць** ‘паводле рэлігійна-містычных уяўленняў, валоданне боскай сілай, вышэйшай дасканаласцю і чысцінёй’: *Цітлы, якія аўтар графіці ставіць над скарочанымі словамі, адрозніваюцца па напісанні: слоў, якія перадаюць святасць, ён выкарыстоўвае прамыя цітлы з рыскамі, для простых слоў і лічбаў – вугалкі* (БелТА, 22.04.2024); **хрышчэнне** ‘адно з хрысціянскіх таінстваў: рэлігійны абрад прыняцця каго-небудзь у лік вернікаў і далучэнне да царквы з прысваеннем царкоўнага імя’: *Па іх волі Сафія была ўсватана за князя Януша Радзівіла, пратэстанта па хрышчэнні, дзе назоўнік пратэстант абазначае паслядоўніка пратэстантызму – хрысціянскага веравучэння, якое адкалолася ад каталіцызму ў сувязі з Рэфармацыяй XIV ст.* (Звязда, 30.03.2023) і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, выяўленыя і прааналізаваныя моўныя сродкі з рэлігійнай семантыкай, якія ўжываюцца ў сучасным беларускамоўным медыядыскурсе, дапамагаюць чытачу больш глыбока асэнсаваць хрысціянскія каштоўнасці і сведчаць пра асаблівасці нацыянальнай свядомасці, а таксама спецыфіку ментальна-псіхічнай арыентацыі беларусаў як самастойнай нацыі.

1. Дзядова, А.С. Мастацкі тэкст як крыніца лінгвакраіназнаўчай інфармацыі: манаграфія / А.С. Дзядова. – Віцебск : ВДУ імя П.М.Машэрава, 2022. – 155с. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/32640> – Дата доступу: 18.01.2025.